

ВІДГУК
офіційного опонента доктора філософських наук, професора
Недюхи Миколи Петровича на дисертаційну роботу
Харченка Володимира Олександровича
«Ідея Європи у трансформаціях сучасного суспільного життя:
західний та український досвід», подану на здобуття наукового
ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю
09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Актуалізація проблематики дисертаційного дослідження як у теоретичному, так і практичному вимірах обумовлена низкою обставин регіонального та глобального значення, завданнями реформування сучасного українського суспільства, надання останньому перспективних соціальних орієнтацій. До важливих практичних завдань можна віднести і визначення вектору соціального розвитку, передусім, у частині визначення курсу на євроінтеграцію, перспективу вступу України до ЄС. Саме тому звернення дисертанта до ідеї Європи, де кристалізується досвід культурної та соціальної творчості на європейському континенті, уявляється своєчасним. Соціальна філософія намагається осмислити зміст ідеї Європи як комплексу смислів, орієнтирів та настанов, необхідних для досягнення європейських стандартів рівня та якості життя, гарантій прав і свобод людини та громадянина, демократичного розвитку. Спрямованість модернізаційних перетворень на макро-, мезо- і мікрорівнях задається ідеєю Європи як комплексним орієнтиром, що надає силу ініціативи інноваційним перетворенням не тільки у країнах Західної Європи, державах-членах ЄС, а й суспільствах з соціалістичним минулим, зокрема, в Україні.

У дисертаційній роботі пропонується осмислення вищевикресленої проблематики відповідно до сучасного стану українського суспільства, перспективних орієнтацій його розвитку. Зазначене обумовило об'єкт і предмет, мету та завдання, теоретико-методологічні засади дослідження,

сприяло визначенню дослідницької стратегії та шляхів її реалізації, що, власне, дозволило отримати валідні наукові результати, ґрунтовні висновки та рекомендації.

Дисертант, послідовно розгортаючи методологію міждисциплінарного підходу, залучаючи філософські, соціологічні, культурологічні дискурси вивчення Європи як цілісної системи суспільних відносин, узагальнюючи західноєвропейський та український досвід державотворення визначає суспільно-перетворюючий, реформаторський потенціал сучасної ідеї Європи. До безперечних теоретико-методологічних здобутків дисертаційної роботи слід віднести проведений ґрунтовний аналіз семантик старої, нової та новітньої Європи, виходячи з конфліктних інтерпретацій та можливостей діалогу європейської та євразійської ідей (с. 25 – 36), а також запропонувати авторське обґрунтування орієнтаційної функції ідеї Європи та її емансипаторської спрямованості (с. 38 – 59). У межах зазначеної проблематики дисертантом: а) поглиблюється географічна метафорика ідеї Європи соціально-філософськими і філософсько-історичними смислами; б) виявляються семантичні відтінки у транстемпоральних смислах ідеї Європи; в) визначається, що в ідеї Європи комунікативно значущими є семантики свободи, рівності, справедливості, гостинності та миролюбства, які зазнають контекстуально обумовлених модифікацій в описах старої, нової та новітньої Європи, однак, задаючи спрямованість модернізаційним трансформаціям, зберігають свою транстемпоральність (с. 36); г) аналізуються трансісторичні ціннісні орієнтири - цінності свободи, рівності, демократії, солідарності, верховенства права, гуманізму тощо. Зазначений теоретико-методологічний підхід, системний в своїй основі, дозволив виокремити смислове ядро ідеї Європи (с. 38 – 42, 49 - 52), що цілком справедливо можна віднести до суттєвого наукового доробку дисертанта.

Наскрізною щодо положень наукової новизни, які винесені на захист, є думка про ідею Європи як інституціональний чинник самоорганізації

суспільного життя на засадах свободи та прав людини модерних і постмодерних суспільств. Дисертантом визначено, що соціально-перетворювальний потенціал ідеї Європи, ґрунтуючись на загальнолюдських цінностях - свободи, соціальної рівності та справедливості, солідарності, верховенства права, людської гідності, благоговіння перед життям, толерантності та демократії, обумовлює їх впливовість і значущість, спроможність до постійного самооновлення, самоорганізації, здатність до перетворення в імперативи сталого соціального розвитку.

Своєчасним і переконливим водночас видається звернення до аналізу глобалізаційних процесів як засоби перевірки, ідентифікації спроможності європейської ідеї протистояти викликам сучасного світу (с. 72). На думку дисертанта, глобалізаційні процеси сучасні європейські суспільства поступово перетворюють на мультикультурні (с. 78), що багато в чому обумовлено практиками гастарбайтерства, постійно змінюваною константою розвинутих європейських соціумів, а також їхнім конфліктогенним потенціалом (с. 107).

Цікавим фрагментом дисертаційного дослідження є висвітлення дисертантом українського герменевтичного досвіду інтерпретації ідеї Європи, а також аналіз європейських цінностей як чинника перетворень суспільного життя в Україні. У зв'язку з цим автор заключає, що перспектива членства в ЄС для України є реальною за умови визнання європейських цінностей, які мають конститутивне значення для формування об'єднаної Європи. Повноцінна трансформація суспільства України у відкрите на засадах верховенства права передбачає інституційні перетворення європейського зразка: зміну, передусім, світоглядних орієнтирів, життєвих планів та поведінки українців, які з підданих мають перетворитись на активних громадян, здатних будувати демократичну країну (с. 127). Наголошено, що з метою подальшого духовного розвитку, оновлення українського суспільства у рамках національного відродження важливим є пошук адекватних ціннісних орієнтирів для життєтворчих смислів та ідеалів

суспільства, тоді як пошук цінностей слід здійснювати через призму сучасних європейських підходів і відповідних оцінок, утвердження безумовного пріоритету прав і свобод людини та громадянина, верховенства права(с. 133).

Відповідно до обраної логіки наукового пошуку, звертаючись до проблеми розв'язання (визначення) європейської самоідентифікації української спільноти, дисертантом достатньо плідно осмислюються питання уникнення міфологізації європейської ідеї та засоби мінімізації ризиків, з нею пов'язаних. Значна організуюча та стимулююча роль у подоланні ілюзій, спростуванні різноманітних міфологем, якими супроводжується набуття досвіду євроінтеграції в Україні, як справедливо стверджує дисертант, належить правовій державі. Раціоналізація процесу євроінтеграції можлива лише на засадах демократичного реформування українського суспільства, реального забезпечення пріоритету прав і свобод людини та громадянина, передбачає подолання правового нігілізму, політико-просвітницький супровід зазначеного процесу, конституювання в Україні культурного європейського простору, в тому числі й простору культури свободи.

Запропоноване до публічного захисту дисертаційне дослідження уособлює багатовимірну структуру предмету наукового дослідження, її обґрунтованість та вагомість, що підкреслює концептуальну новизну авторського підходу, що можна продемонструвати за низкою інших, не менш валідних дослідницьких настанов, задач наукового пошуку, з якими здобувач успішно впорався. Тема роботи та її зміст корелюються з сутнісними і функціональними характеристиками дослідження, а наукова новизна та висновки – з метою і основними завданнями наукової розвідки. Дисертаційне дослідження оформлено відповідно до вимог наукових праць, що висувуються до робіт такого рівня. Автореферат за своїм змістом відображає проблематику дисертаційного дослідження, а його положення ідентичні основним тезам дисертації. Зазначене дозволяє констатувати: дисертаційна робота характеризується науково викладеним змістом проблематики

дослідження, логічно вибудованою архітектонікою, структурною підпорядкованістю розділів як складових цілісно здійсненої наукової розвідки, узгодженістю вихідних теоретико-методологічних засад, концептуальних положень і отриманих результатів, сформульованих висновків.

Апробація результатів дисертаційного дослідження здійснена шляхом участі автора у наукових та науково-практичних конференціях, що дає обґрунтовані підстави стверджувати про їх (результати) достатню оприлюдненість.

Разом з тим дисертаційна робота, що розглядається, не позбавлена певних суперечностей та дискусійних положень, окремих неточностей, а саме:

1. Недостатньо чітко сформульовані критерії розрізнення між ідеєю Європи та реальністю утвердження об'єднаної Європи як союзу держав-членів, а також реальними та ймовірнісними шляхами наближення України до стандартів ЄС (с. 87-100).

2. Потребує уточнення об'єкт дослідження в частині визначення дисертантом Європи як цілісної системи **суспільних** відносин. Теоретико-методологічний потенціал дослідження, отримані результати, у т.ч. і наукова новизна дисертаційної роботи дозволяють розглядати Європу як цілісну систему, скоріше, соціальних відносин, де пріоритетним є людиноцентризм, права і свободи людини та громадянина, а не, скажімо, визначальна роль економіки, виробничих відносин, розуміння політики як концентрованого виразу економіки тощо. Нелінійні інтелектуальні традиції як визначальні засади дослідження дозволяють ідентифікувати характер вищеназваної системи відносин як соціальний.

3. Навряд чи можна визнати доцільним звернення до понять "суспільний розвиток" та "соціальний розвиток" як однопорядкових, рівнозначних за своїм змістовним наповненням.

4. Дисертант дещо негативно оцінює репрезентацію ідеї Європи як мрії (с. 164), хоча саме мрії нерідко генерують процеси соціальних змін, обумовлюють їх характер як бажаних й очікуваних.

5. Розгляд ідеї Європи важко уявити без концептуалізації миру як стану, який дозволяє уникнути війн чи, принаймні, їм ефективно протистояти. Однак зазначений момент фактично залишився поза дослідницькою увагою дисертанта.

6. Європа як ідея розглядається у тексті дисертації дещо статично, поза врахуванням її внутрішньої динаміки, метаморфоз становлення і розвитку, особливостей процесу втілення у соціальні практики як держав-членів ЄС, так і країн, які перебувають на різних етапах наближення до соціальних і політико-правових стандартів ЄС.

7. Цікавою уявлялася б наукова розвідка дисертанта в частині з'ясування інтеграційного та об'єднуючого потенціалу ідеї Європи, що значною мірою сприяло б визначенню сутності ЄС як інтеграційного чи об'єднуючого союзу держав-членів, принаймні, в частині реалізації вищеназваної ідеї.

Однак окремі недоліки, зазначені критичні зауваження до поданої до публічного захисту дисертації не знижують загальної позитивної оцінки дослідження, оскільки структурно і змістовно дисертаційна робота є цілісною, системно структурованою, завершеною, відповідає вимогам, що висуваються до робіт такого рівня, у тому числі в частині наукової новизни. Зазначене підтверджується текстами дисертації та автореферату, а також достатньою кількістю опублікованих дисертантом наукових праць, у тому числі у фахових виданнях, котрі відповідають заявленій проблематиці дослідження. Отримані при цьому висновки та рекомендації є науково валідними, що дозволяє їх ідентифікувати як такі, що є складовою єдиного процесу нарощення знання, розвитку сучасної соціальної філософії та філософії історії.

Наукова новизна, обґрунтованість, теоретична і практична значущість отриманих результатів дають підстави вважати, що дисертаційна робота Харченка В. О. «Ідея Європи у трансформаціях сучасного суспільного життя: західний та український досвід» відповідає пп. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а Харченко Володимир Олександрович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Офіційний опонент:

**доктор філософських наук, професор,
професор кафедри теорії та історії
держави і права Інституту права
імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної академії управління
персоналом, заслужений діяч
науки і техніки України**

М.П. Недюха

Приватне акціонерне товариство «Винний національний завод «Міжрегіональна Академія управління персоналом» Виконавчий підпис: <i>Недюха М.П.</i> СТВЕРДЖУЮ Відділ управління персоналом « 16 » травня 2016 Підпис: <i>С.П.</i>

Андрус надійшов 19.05.2016
Зг. секретар СБД К 26.133.07

З.В.

Р.В. Маршук